

УДК 81 367

М.Е. Құлтасов

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, 2 курс магистранты, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: max.88.08@mail.ru

Қытай тіліндегі иероглифтердің корей тіліне енуі және олардың қолданылуы

Мақалада қытай иероглифтерінің корей тіліне еніп кіруі мен корейліктердің осы қытай иероглифтерін қолданылуы жайлы баяндалады. Сонымен қатар корейліктер қытай иероглифтеріне сүйене отыра өздерінің жазуларын жасап шығаруы туралы сипатталады.

Қытай жазуы Кореяға VII ғасырларда «Үш мемлекет» кезеңінде «буддизмнің» кіруімен еніп кірген болатын. Алайда корейліктерге иероглифтерді таныстырған діни мәтіндер емес, «Чжонджамун» деген қытай тілінде жазылған мәтін болды.

XV ғасырдың ортасында корей тілінде алфавиттің пайда болуына дейін ханмун Кореяда «Иду» мен «Хянгчальды» санамағанда жалғыз жазба тілі болып қалды. «Иду» мен «Хянгчаль» – корей сөздерін жеткізу үшін қытай иероглифтерін бейімдеудің бірнеше әрекеттер жасаудағы жазу жүйесі болып табылады. 1443-1445 жылдары Ли династиясының патшасы Седжонның басқаруымен бір топ ғалымдар корей тіліндегі алфавит «хангыльды» (한글) жасап шығарды.

Түйін сөздер: Чжонджамун, вэньян, ханмун (한문, 漢文), Иду, Хянгчаль, хангыль (한글), араласқан жазу, кірме сөздер, иероглифтік лексика.

М.Е. Құлтасов

Внедрение и использование китайских иероглифов в корейском языке

В статье рассматривается внедрение китайских иероглифов в корейский язык и их использование.

Ключевые слова: Чжонджамун, вэньян, ханмун (한문, 漢文), Иду, Хянгчаль, хангыль (한글), смешанная письменность, заимствованные слова, иероглифическая лексика.

M.Y. Kultassov

Introduction and use of Chinese characters in Korean language

The article discusses the introduction of Chinese in the Korean language and its use.

Key words: Chunjamun, Venian, Hanmun, Idu, Hyangchal, Hangul, mixed writing, borrowed words, lexicon of characters.

Жалпы иероглифтер Қытайдан тыс, көршілес мемлекеттерге таралды. Барлық Шығыс Азиядағы конфуциандық мемлекеттерде ұзақ ғасырлар бойы мемлекеттік тіл мен ғылыми және мәдени тіл – «вэньян» болды. Вэньян – көне қытай классикалық жазу тілі. Ол б.з.д. I мың жылдықтың соңында қытай (нақтырақ айтқанда шығыс азия) мәдениетінің көптеген классикалық мәтіндерінде жазылған тіл болып саналады. Сонымен қатар ол «Қиыр Шығыстың латын тілі» деп аталынған. Барлық «маңызды» мәтіндер, яғни ресми іс-қағаздар,

жоғарғы стильдегі әдебиет, Сайгоннан бастап Токиоға дейін осы тілде жазылған болатын. Вэньян ауызша қытай тіліндегі диалектілерден латын тілі француз тілінен ерекшеленген сияқты бірте-бірте ерекшелене бастаған болатын. Бұл тіл Шығыс Азия мемлекеттердің ішінде: Корея, Жапония және Вьетнам мемлекеттеріне еніп кірген болатын [1,3].

Осы мәдени ортақтастың бөлігі Корея болды. Өзінің Қытайға географиялық тұрғыда жақын болу себебінен, Корея қытай мәдениетінен ерте әсер алған болатын [5,9].

Қытай жазуы Кореяға VII ғасырларда «Үш мемлекет» кезеңінде «буддизмнің» кіруімен еніп кірген болатын. Алайда корейліктерге иероглифтерді таныстырған діни мәтіндер емес, «Чжонджамун» деген қытай тілінде жазылған мәтін болды. Чжонджамунды қытай тілінен аударсақ, «мың классикалық иероглифтер» дегенді білдіреді [9,10].

Кореяда вэньянды – «ханмун» (한문, 漢文) деп атай бастаған. «Ханмун» (한문, 漢文) – «Хан жазуы» деп аударылады. Бұл жердегі «Хан» дегеніміз ежелгі Қытайдың атауларының бірі болып табылады. Корейліктер «ханмунды» өздерінің жазулары ретінде қолдана бастады. Өйткені оларда сол кезде өздерінің жазулары болмады. Ханмун Кореяда ұзақ ғасырлар бойы мемлекеттік тілдің ресми жазуы ретінде қолданылды. Ханмунның мемлекеттік тіл ретіндегі ресми статусы қытай үлгісіндегі шенге тапсыратын емтихан (квато) мен монахтыққа тапсыратын емтихандар (сынхва) жүйесіне сүйене отырып бекітілген болатын. Олардан сәтті өту үшін конфуциандық немесе буддисттік каноникалық әдебиетті терең біліп қана қоймай, сонымен қатар, ханмун тілінде шығарма мен өлең жазу білуі керек болатын. Қытай тілі мен оның классикалық әдебиетімен танысу адамзат сауаттылығының маңызды көрсеткіші болып саналатын. Қытай тілінің жазбаша тілі корей ғалымдарына сыртқы әлеммен қарым-қатынас құралы ретінде қызмет атқарды. Сонымен бірге ол корей ғалымдарына қытай және жалпы қиыр шығыстың рухани мәдениетінің байлықтарын ашып көрсеткен болатын. Корей әдебиеттанушылардың ханмун тілінде жазылған көптеген шығармалары өз кезегінде Қытайда қадірі артып қана қоймай, Кореяның халықаралық мәртебесін арттыруда үлесін қосты [6,8].

Ханмун тек әдебиетпен ғана емес, сурет өнерімен, бірінші кезекте көркем жазумен қатысы болған. Көркем жазудың үйренудің өзінде Қиыр Шығыста бірнеше жылдық тәжірибе ғана емес, жоғарғы деңгейдегі рухани жетілу де қажет болды. Корей өнертанушылардың ойынша, көркем жазу таңдаулы қарапайымдылық, ішкі күш және үйлесімдікпен жазылуы тиіс. Дәл осы сипаттар Кореяның орта ғасырлардағы және қазіргі замандағы көркем жазушылардың жұмыстарына сай болып келеді. Көркем өнердің көп саласы иероглифтерге тікелей қатысы

болған. Соның ішінде өзінің сапасымен таны- мал корей қағаздардың, көркем жазуға арналған ерекше қылқаламдардың, су құюға арналған әшекейлі ыдыстардың, қылқаламға арналған таңдаулы тығырықтардың және де басқа да қолданбалы өнердің керемет туындылардың жасап шығарылуында тікелей қатысы болды [6, 15].

XV ғасырдың ортасында корей тілінде алфавиттің пайда болуына дейін ханмун Кореяда «Иду» мен «Хянгчальды» санамағанда жалғыз жазба тілі болып қалды. «Иду» мен «Хянгчаль» – корей сөздерін жеткізу үшін қытай иероглифтерін бейімдеудің бірнеше әрекеттер жасаудағы жазу жүйесі болып табылады. 1443-1445 жылдары Ли династиясының патшасы Седжонның басқаруымен бір топ ғалымдар корей тіліндегі алфавит «хангыльды» (한글) жасап шығарды. Бұл алфавит корей тілінің дыбыстарын жеткізу мақсатында, сонымен қатар иероглифтік жазуды корей тіліне бейімдеу (иероглифтерді мағыналық тұрғыда емес, дыбыстау тұрғысында) мақсатында жасалып шығарды. Бұған дейін жоғарыда айтылып кеткен «Иду» мен «Хянгчаль» иероглифтік жазуды корей тіліне бейімдеуде сәтсіздікке ұшыраған болатын [3,7].

Дегенмен де, корей алфавиті жасалып шығарылғанмен де 400 жыл бойы қолданылмады. Ресми жазу ханмун болып қалды. Тек XIX ғасырдың аяғына, 1895 жылы патшаның жарлығы бойынша корей тіліне «Араласқан жазу» енгізілген болатын. Бұл дегеніміз қытай иероглифтері мен корей алфавитін, яғни ханмун мен хангыльды бірге қолдану дегенді білдіреді. Ханмун мен «араласқан жазуды» шатастыруға болмайды.

«Араласқан жазу» – бұл қытай тілінен кірген сөздердің (морфеманың көп бөлігі) иероглифтермен жазылып, ал барлық грамматикалық форманттар (септік жалғаулар, демеуліктер және т.б.) корей алфавитімен жазылатын жазу жүйесі болып табылады. Мысал келтірсек, 人民을 (인민을 – корей тілінде жазылу түрі, инминиль – дыбысталу түрі) деген сөзді қарастырсақ, 人民 – деген иероглифпен жазылып сөздің мағынасын білдіріп тұрса, -을 септік жалғауы (соның ішінде табыс септік жалғауы), яғни грамматикалық формант ретінде қолданылып тұр. Бұл сөзді қазақ тіліне аударсақ, «халықты» немесе «елді» дегенді білдіреді. Ал қытай тіліндегі ханмунның

(вэньян) грамматикасы корей тілінің грамматикасынан мүлдем өзгеше болып табылады. Сонымен қатар қытай тіліндегі ханмунде жазылған мәтіндердің барлығы дерлік тек иероглифтермен жазылады [4,8].

Жалпы біз шет тілден кірген сөздерді «кірме сөздер» (외래어) дейміз. Кореяның өзінде қытайдан кірген сөздерді «кірме сөздерге» жатқызбайды. Оларды «иероглифтік сөздер» немесе «иероглифтік лексика» (한자어, 한자말) деп атайды. Алайда оның корей алфавитімен жазылатын, өзінің спецификалық ерекшеліктерін сақтайтын жазу әдісіне қарай біз оны «иероглифтік» деген терминнің қолданылуымен келісе алмаймыз. Сонымен бірге «қытай тілінен кірген» деген термин де қате болып саналады. Өйткені корей тілінде барлық сөздер қытай тілінен кірген жоқ. Жапон, ағылшын сияқты тілдерден де кірген сөздер бар. Тіпті корей тілінің өздерінің де сөздері бар. Сондықтан да «ханмундық лексика» деген термин нақтырақ болар. Яғни мәтінде өзінің тегі қарамастан иероглифпен жазыла алатын мағыналы морфема болып табылады [1,39].

Қазіргі кезде «ханмундық лексика» корей тілінде кейбіреулері 70%-дан тұрады десе, кейбіреулері 60%-дан 80%-ға дейін тұрады дейді. Соның ішінде қытайдан кірген сөздер көбінесе интеллектуалды, мәдени, ғылыми-техникалық, саяси, сонымен бірге діни-философиялық терминологияларда көп кездеседі. Ол түгілі қытайдан кірген сөздер күнделікті әңгімелерде де көп қолданылады.

Корей тілінде заттар мен іс-әрекеттер корей сөздерімен қолданылады, алайда оларда қоғамда жоғарғы статусы бар, әрі сыпайылықты көрсетуде қолданылатын ханмундық эквиваленттері бар [2,45].

Қазіргі корейтілінде «ханмундық сөздер» жоғарыда айтылып өткен «араласқан сөздер» ретінде, сонымен бірге алфавит ретінде де қолданыла береді. Бірақ та корей тіліндегі мәтіндердің көбісі алфавитпен жазылады. «Араласқан жазу» болса тек газеттерде ғана қолданылады. Оның аз қолданылу себебі иероглифтерді жаттау корейліктерге қиынға соғатындықтан. Кәдімгі корей газетіндегі мәтін шамамен төрттен үш бөлігі осы «ханмундық сөздерден» тұрады. Сондықтан да осы сөздерді иероглифтермен жазып көрсек мәтіннің жартысы иероглифтерден құралатын еді. Төрттен

үш бөлігі емес, жартысы. Өйткені жоғарыда айтып өткендей корей тіліндегі журналдар, жалғаулар, демеуліктер және т.б. корей алфавитімен жазылатындықтан. Осылайша сауатты корейліктер біздің ғасырымыздың ортасына дейін жазып келген болатын (XIX ғасырдың соңына дейін олар көне қытай тілінде жазған болатын) [5,60].

Алайда 1945 жылдан кейін иероглифті ығыстырып, оның орнына корей алфавитін орнықтыру басталды. 1960 және 1970 жылдары бұл үрдіс жылдамдығын арттырды. Сол кезде қаладағы индустрияландыру көптеген шаруалардың көшіп келуіне әкеп соқтырды. Кезінде иероглифтерді үйрене алмаған шаруалар корей алфавитін (한글) әрі тез, әрі оңай қолдануды үйренген болатын. «Хангыль қоғамы» деп аталатын корей ұлттық жазуын ұстанушылар корей алфавитіне көшуіне аса үлкен рөл ойнаған болатын. Нәтижесінде олардың белсенді насихаттаулары мемлекеттің, ұлттық интеллигенцияның қолдауымен иероглифтерді ығыстырып, алфавиттік жүйеге көшу «нағыз Кореяның ұлттық рухын» көрсетіп қана қоймай, сөзсіз игілігі болып табылады деп, көптеген корейліктерді сендірді [7, 29].

Осы белсенді насихаттаудың нәтижесінде бастауыш мектептердегі оқу бағдарламасынан иероглифтерді алып тастаған болатын. Дегенмен де, орта мектептерде ол қазіргі күнге дейін оқытылып келеді (кемінде 2000 иероглиф оқытылу керек деп ресми түрде бекітілген). Қарапайым халыққа арналған барлық басылымдар да алфавиттік жүйеге ауысты. Бірақ та экономикалық, саяси және зиялы қауымдарға арналған ерекше әдебиет пен ресми іс-қағаздардың көп бөлігі араласқан жазуда жазылған болатын. Бұл ерекше әдебиет пен ресми іс-қағаздар да иероглифтер кең ауқымды түрде қолданылған. Қазіргі кездегі көптеген бастауыш мектептерде иероглифтерді үйрету жартылай заңсыз түрде өтіп жатыр. Бұл сірә көне жазудың ұстанушыларының қасарушылықтары мен кертартпалықтарының салдарынан болып жатыр [10, 21].

Ұлттық насихаттауға қарамастан алфавиттік жүйеге көшу сөзсіз игілік болып табылмайды. Оны иероглифтік жазудың ұстанушылардың үздіксіз тойтарыс беріп жатқандарынан көруге болады. Олар өздерінің сөйлеулерінде және

мақалаларында иероглифтік жазу бүкіл Қиыр Шығыстағы – Қытай, Корей, Жапон, Тайвань, Сингапур, Гонконг және тарихи Вьетнам елдерінің жазу жүйесі болып табылады деген. Қазіргі күндері осы елдердің арасындағы экономикалық қарым-қатынастарын нығайтуда маңызды сыртқы саяси тапсырма болып саналады. Алайда Кореяның иероглифтік жазудан бас тартуы осындай қарым-қатынасты қиындыққа әкеп соқтырады, сонымен қатар корейліктер (оңтүстік пен солтүстік) мен олардың көршілерімен арасындағы түсініспеушілікті арттырады. Иероглифті сақтап қалудағы екінші аргумент – сөздердің этимологиясын

«айқын» етеді, яғни сөздердің түбірін түсінуде айтарлықтай көмегін тигізеді, керек болған жағдайда қытай тілінің түбірін пайдалана отырып жаңа сөздер мен сөз тіркестерін жасап шығаруда да көмегі тиеді. Осындай неологизмдер корей тілінің түбірінен және батыс елдерінен (ағылшын) кірген неологизмдерге қарағанда пайдалануда қысқа және ыңғайлылығымен ерекшеленеді. Үшіншіден, иероглифтер көп қолданылатын ғылыми терминдер сияқты кіретін арнайы мәтіндерді иероглифтерсіз түсіну мүмкін емес. Және төртіншіден, иероглифтер – ескі корей мәдениетін түсінуде қажетті шарт болып табылады [3,5]

Әдебиеттер

- 1 Владимир Соколов. Китайская каллиграфия. Минск: Харвест, 2009. – 240 с.
- 2 이영희. 외국인을 위한 재미있는 한자. 대한민국, 서울, 한국문화사 2004. – 279 장.
- 3 А.Н.Ланьков. Китайские иероглифы и корейская письменность. «Интеллектуальный форум», #13 (2003 год)
- 4 Куротченко К.Б., Леонов М.В., Швецов Ю.И. Корейский язык: Учебное пособие. – М.: Издательство _____ М, 2005. – 253 с.
- 5 Пакулова Я.Е. Учебник по иероглифике для изучающих корейский язык. – М.: Восток-Запад, 2005. – 208с.
- 6 Лим Су. Иероглифика. Учебник. – СПб.: Изд-в С. Петербургского университета, 2006. – 299 с.
- 7 С.Е. Яхонтов. Древнекитайский язык. Издательство «Наука». Главная редакция восточной литературы. Москва 1965.
- 8 Г.П. Сердюченко. Китайская письменность и ее реформа. Издательство восточной литературы. Москва 1959.
- 9 М.В. Крюков, Хуан Шу-Ин. Древнекитайский язык. Главная редакция восточной литературы. Издательство «Наука», 1978..
- 10 Сторожук А.Г. Введение в китайскую иероглифику: Учебно-справочное издание. Изд. 3-е испр. – СПб.: КАРО, 2010. – 592с.

References

- 1 Vladimir Sokolov. Chinese calligraphy. Minsk: Harvest, 2009.-240.
- 2 Lee Young Hee. Learn Hanja The Fun Way. Republic of Korea, Seoul, hankookmunhwasa 2004.-279.
- 3 Lankov A.N. Chinese characters and Korean writing. Intellectualniy forum, #13 (2003)
- 4 Kurotchenko K.B., Leonov M.V., Shvetsov U.I. Korean language: Textbook. 2005.-253.
- 5 Pakulova Y.E. Textbook for learners of Korean language. – M.: Vostok-Zapad, 2005.-208.
- 6 Lim Su. Characters. Textbook. St. Petersburg University, 2006.-299.
- 7 S.E. Yahontov. Ancient Chinese Language. Nauka. Moscow 1965.
- 8 G.P. Serdiuchenko. Chinese writing and its reform. Moscow 1956.
- 9 M.V.Kriukov, Hwan Shu In. Ancient Chinese language. Nauka, 1978.
- 10 Storozjuk A.G. introduction to Chinese characters. SPb.: KAPO, 2010.- 592.